ANGVSTIA, 3, 1998, p. 327-331

CĂSĂTORIA ETNIC MIXTĂ ŞI DILEMELE EI CULTURALE

Lily Rain

Căsătoria mixtă, una din formele manifeste ale relaţiilor diferitelor grupuri sociale, are o semnificaţie deosebită ca indicativ al acestor relaţii şi ea constituie un mijloc pentru a stabili legături sigure între grupuri. În cazul căsătoriei mixte din punct de vedere etnic, caracteristicile căsniciei ca asociaţie biologico-socială, implică două consecinţe. În sfera biologică sau mai degrabă antropologică, în măsura în care grupurile etnice se deosebesc nu numai prin caracteristici culturale, ci şi prin acelea antropologice, căsătoriile mixte, prin urmările pentru posteritate, duc la întrepătrunderea, contopirea sau la dispariţia acestor deosebiri. Istoria este plină de exemple de fuziune şi contopire biologică a diferitelor popoare, iar căsătoriile mixte au fost singurele mijloace de realizare a acestui proces.

Importanţa şi consecinţele lor sociale se găsesc sub influenţa caracteristicilor unei anumite societăţi, în care ele sunt cuprinse şi ale caracteristicilor grupurilor ai căror membrii intră în astfel de căsătorii. Într-o societate în care scara de prestigiu şi de putere socială a diferitelor grupuri - clasă, status, situaţie juridică, profesională - coincide oarecum cu împărţirea sub raport etnic, căsătoriile mixte vor fi proporţional mai puţin frecvente şi vor constitui nu atât un mijloc de asociere cât un mijloc de ridicare socială pentru membrii grupurilor care ocupă o treaptă inferioară pe această scară. În cazul egalităţii sociale a grupurilor etnice, ceea ce înseamnă lipsa diferenţierii sau diferenţieri reduse sub o serie de aspecte care ar putea să influenţeze căsătoria, astfel de căsătorie vor constitui expresia cea mai ridicată a asociaţiei individ-grup şi cel mai temeinic indicator al apropierii diferitelor grupuri. Frecvenţa căsătoriilor mixte, structura şi stabilitatea lor pot să indice statusul unui grup etnic într-o societate, gradul legăturilor sale subiective şi obiective cu un alt grup, adaptarea sa, sau izolarea sa la un cadru social mai larg, părerile sale despre sine ca grup şi importanţa pe care membrii săi o atribuie atât propriei lor existenţe etnice cât şi celei străine.

În analiza relaţiilor dintre diferitele grupuri sociale s-a considerat, în mod explicit, acceptarea căsătoriilor mixte ca reprezentând gradul maxim de apropiere între ele şi de aceea, de fapt, căsătoriile mixte sunt potrivite pentru analiza realităţii sociale.

Cel mai mare număr de căsătorii sunt contractate între membrii aceluiaşi grup, ceea ce este de înţeles.

Interesează care sunt influenţele, efectele sesizabile, ale depăşirii barierelor endogamiei de grup etnic, asupra desfăşurării vieţii de familie şi asupra vieţii întregii comunităţi.

Existenţa acestor forme de viaţă este ca oare consecinţa firească a unui îndelungat proces de apropiere între naţionalităţile care convieţuiesc în acelaşi aşezări sau este efectul unei carenţe de parteneri potenţial eligibili într-o perioadă dată din viaţa comunităţii? Este ea o formă care potenţează armonizarea unor interese de grup, aduce un plus de cunoaştere şi de înţelegere reciprocă?

În comparaţie cu căsătoriile care sunt omogene în raport cu profesiunea, reşedinţa sau calificarea şcolară, căsătoriile omogene din punct de vedere etnic sunt mult mai frecvente.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Înseamnă oare că apartenenţa etnică este mai importantă, când se contractează o căsătorie, decât caracteristicile privind cducaţia sau profesiunea unui individ? Ce înseamnă în general pentru căsătorie apartenenţa etnică? Cărui element constituţional al apartenenţei etnice i se datoreşte această importanţă, care anume caracteristici ale individului ce influenţează căsătoria, se împletesc şi se combină cu cele etnice şi carc li se opun?

Hotărârea de a intra într-o căsătorie etnic mixtă, poate fi influenţată - şi este - de o serie de caracteristici individuale - economice, profesionale, religioase, ca şi etnice, cum ar fi limba, morala, obiceiurile şi normele culturale, conştiinţa apartenenţei etnice şi semnificaţia care este atribuită acesteia.

Putem spune deci că societatea umană atribuie statusuri şi roluri care, pe măsură ce sunt interiorizate de indivizii umani, devin etape în construcţia unei identităţi recunoscute social.

Identitatea individului uman include apartenenţa moştenită (la o naţiune) sau obţinută prin procesul de socializare. Interesează mai puţin ce este identitatea decât cum se manifestă ea în diverse contexte.

Deci - căutare şi respectare a unui model cultural, dar şi latura complementară, necesitatea de a se diferenţia de grupul său de referinţă, de a se putea defini pe sine nu doar în raport cu un model, dar şi ca o individualitate cu trăsături personale, irepetabile.

Percepţia identităţii etnice

Prezentăm câteva din datele experimentale şi interpretarea lor, rezultate din ancheta de opinie efectuată în municipiul Sfântul Gheorghe. Iată răspunsurile la întrebarea: "Vă mai simţiţi români/maghiari după aceşti ani de convieţuire? De ce? Prin ce?"

subiecţii de gen feminin, de origine maghiară au apelat în definirea identităţii lor la dimensiunea culturală care, susţin că nu le-a fost alterată prin acest tip de căsătorie:

- "suntem un cuplu respectat, mentalităţile pot fi cultivate fără oprelişti" (S.Z. 33 de ani)
- "pot respecta obiceiurile-tradiţiile" (Ş. M. 55 de ani)
- "cum ne naştem aşa murim" (Ş. M. 57 de ani)
- "nici partenerul de viaţă şi nici societatea nu mă împiedică să mă simt maghiară" (G.I. 46 de ani)
- "nu s-a alterat nimic din fiinţa mea etnică, sărbătorile religioase se pot respecta, limba o putem vorbi" (D. M. 44 de ani).

În cazul româncelor interacţiunea celor două modele culturale s-a dovedit a fi sursă pentru un discurs al diferenţelor; construirea (păstrarea) identităţii făcându-se în raport cu străinul (localnicul); "acum mă simt minoritară" (P. M. 31 de ani deşi era originară dintr-un alt judeţ multietnic unde ne-a declarat că nu a simţit niciodată opoziţia dintre etnii); "dincolo de ce am moştenit tradiţional, cultural, un partener de viaţă de altă etnie nu trebuie să te schimbe, mediul social în care ne manifestăm e important, dar, nu are dreptul să mă influenţeze şi nu poate să o facă decât dacă suntem slabi şi laşi"(S. Z. M. 31 de ani); "cu atât mai mult sunt româncă cu cât maghiarii de aici susţin că noi suntem minoritari, politeţea regională fiind descumpănitoare" (F. I. 32 de ani); "mă simt egală din ambele puncte de vedere, trăiesc în România deci e normal să fiu româncă, să mă pot simţi româncă" (D.Ş. 21 de ani).

Deci soţiile române localnice se supun codului cultural din judeţ, dar au ca suport moral în plus, în definirea identităţii, ideea pământului românesc al ţării, în care trăiesc şi care pare a le oferi o garanţie a puterii de păstrare a identităţii etnice. Celelalte care au contractat o căsătorie etnic mixtă şi au venit în municipiul Sfântu Gheorghe, par uşor frustrate în raportul de alteritate cu localnicii maghiari; identitatea lor se manifestă, se menţine sau impune, nu

www.cimec.ro / www.mncr.ro

prin apartenenţa etnică ci prin starea socială, poziţia socială. Am mai menţiona faptul că deşi multe cunosc sau înţeleg limba maghiară, nu o vorbesc cu cei cu care coabitează, ceea ce ar putea fi interpretat ca un argument tacit pentru a se categoriza românce.

Subiecţii de gen masculin intervievaţi în Sfântu Gheorghe care au contractat o căsătorie mixtă, în mare, pot fi caracterizaţi după informaţiile oferite: cei de etnie maghiară fie că au refuzat să ne răspundă fie că s-au limitat la definiri de tip etnic a identităţii: vechimea (înţeleasă nu numai prin gestiunea originilor) şi experienţa comună ce le-ar da dreptul la împărtăşirea, în parte, a aceloraşi valori.

- "sunt român de limbă (etnie) maghiară şi cred că exacerbarea etniei e o prostie" (S.Z.I. 35 de ani);

- "urmez cu respect strămoşii, dar trăim în România, deci trebuie să fim puţin şi români" (D. I. 25 de ani);

- "m-am născut maghiar şi nu pot să-mi schimb etnia; deşi şcoala am făcut-o în limba română, tresar la auzul ceardaşului; limba maternă o am de la mama dar în familie vorbim româna, dacă te-ai căsătorit la ortodocşi pot spune că sunt român, nu?" (M. I. peste 60 de ani).

Subiecţii masculini de etnie română care au contractat căsătorii etnic mixte îşi definesc tăria identităţii prin posibilitatea reproducerii modelului cultural, cu toate componentele aferente:

- "toată fiinţa mea e românească, crezul meu e românesc, respect mereu sărbătorile religioase" (Ş. V. 53 de ani);

- "se menţin obiceiurile religioase; lucrurile bune există, se repetă" (M. I. 43 de ani);

- "religia, cultura, limba, identitatea mea e integră" (M. Gh. 55 de ani);

- "identitatea mea nu a fost alterată cu nimic, pot muri ortodox" (G. I. peste 60 de ani);

- "pot vorbi curent româneşte şi o pot transmite prin cultură religioasă; au fost şi momente de criză în '90 dar am trecut" (Ch.I. 35 de ani);

- "mă simt român prin religie şi cred că noi suntem mai români decât cei din alte judeţe, români mai încuiaţi" (B. I. 45 de ani);

- "sunt, mă simt român prin respectarea sărbătorilor religioase şi în măsura în care sunt respectat ca român" (S. I. 43 de ani); - "viaţa mea, prietenii m-au ajutat să-mi menţin identitatea" (I. I. 50 de ani);

- "am o altfel de identitate românească: ca o capră printre oi dar fac parte din ea din gruparea românilor ansamblul spiritual cultivat mă ajută să fiu doar român" (B. Gh. 31 de ani);

- "prin cultură gândim în spiritul neamului românesc, limba noastră şi apartenenţa la politica minorităţii româneşti" (B. I. 50 de ani).

Se poate face următoarea deducţie: cuplurile conjugale etnic mixte pe care le-am studiat în municipiul Sfântu Gheorghe, reproduc în mare situaţii asemănătoare cuplurilor din alte judeţe; identitatea etnică/naţională apare ca o imagine către sine, determinată de raporturi de negaţie/distincţie faţă de alteritate, asimilatoare sau indiferenţă faţă de străin. Conştiinţa lor (în special a soţilor români) e integralistă deoarece acceptă ideea coabitării mai multor identităţi naţionale, într-un spaţiu unde locurile comune sunt greu de găsit; şi asumativă deoarece încearcă o formulă de adaptare a altei identităţi - cu specificităţile ei - la peisajul spaţiului comun.

Investigaţiile noastre au încercat să surprindă şi diversele forme sub care se relevă consacrarea social-culturală a cuplurilor etnic mixte. Iată concret care este autopercepţia nucleelor conjugale etnic mixte pe care le-am intervievat:

- "nu pot exista avantaje comparativ cu alte tipuri de mariaje, contează dramul de noroc" (M. I. 65 de ani);

- "cunoaştem prin reciprocitate două culturi; respectăm ambele tipuri de sărbători

www.cimec.ro / www.mncr.ro

religioase, preferăm presa românească în dauna celei maghiare care e mai proastă calitativ" (S. Z. maghiar, 33 de ani);

- "avantaj cultural prin cunoaşterea altor tradiţii cu toate componentele aferente; o genă nouă e benefică; noua generaţie va cunoaşte mai multe culturi" (E. N. I. 31 de ani);

- "două limbi sunt egale cu două căi de informare, de însuşire a două culturi; se pot cultiva mai multe sărbători cu semnificaţii pozitive dincolo de strictul religios" (M. I. maghiar, peste 60 de ani);

- "în acest tip de căsătorie văd avantaje culturale sporite, şi posibilitatea perpetuării, reproducerii modelelor culturale" (E. T. V. peste 60 de ani);

- "nu am putut învăţa maghiara şi este un mare dezavantaj în comunicarea spirituală" (I. Fr. 51 de ani);

- "avantajul/dezavantajul unei astfel de căsătorii depinde şi de mediul de manifestare; diversitatea culturală e benefică" (E. M. I. peste 60 de ani).

O categorie de răspunsuri face apel la categorizare socială şi ierarhizare, la imaginarul social al comunităţii în care trăiesc:

- "depinde de la caz la caz, avem de învăţat şi o limbă nouă este un mare avantaj; trăind aici e normal să ştii şi limba maghiară; copiii pot face şcoala în două limbi" (r. B.I. 41 de ani);

- "adaptarea e grea în zonă, maghiarii domină dar o limbă în plus e benefică" (r. Ş. U. 55 de ani);

- "ca om modern devenim aici mai toleranţi, mai înţelgători cunoscând pe alţii" (r. B. I. 43 de ani);

- "copiii cunosc două limbi ceea ce este un mare avantaj (local) pentru integrare socială" (ing. P. E. 31 de ani);

- "omul se exprimă cel mai bine în limba maternă; dar, necunoaşterea limbii celor din jur majoritari, îngreunează comunicarea pe plan social (dacă nu ştiu maghiara, la un chef nu pot gusta bancurile spuse în această limbă); în plus există scări de valori comune cu ceilalţi deci, ne putem apropia" (r. M. I. 51 de ani);

- "înţelegerea aduce multe după sine; copiii dacă vor trăi în zonă vor avea de câştigat din toate punctele de vedere o şcoală mixtă e rentabilă pentru copiii de toate etniile, separarea induce sentimente de separare, frustrare pentru cei mici, consecinţele fiind a la long" (r. S. Gh. 43 de ani);

- "individul care a contractat o căsătoric etnic mixtă e în câştig, funcţie de reacţia socială; în unele zone aceste căsătorii sunt privite cu suspiciune; repercusiunile sunt la copii: două culturi, două limbi egal avantaje dar, depinde de evoluţia în mediul înconjurător de percepţia individuală, dacă spun că sunt un bun român (indiferent de căsătorie) nu e suficient să cred doar eu asta, ci să fac ceva pentru ţară sau locul de existenţă" (r. M. Gh. 43 de ani).

În continuarea analizei noastre, am amintit faptul că la educarea şi formarea descendenţilor contribuie, în principal, mama, că ea este cea care influenţează apariţia conştiinţei de apartenenţă la grupul său naţional. Să vedem opiniile câtorva din partenerele de cuplu din nucleele etnic mixte studiate; majoritatea au subliniat faptul că avantajele căsătoriei mixte se repercutează în special asupra descendenţilor, cu câştiguri culturale substanţiale.

Aflaţi la confluenţa, la contactul a două culturi, copiii unor asemenea familii primesc în mod firesc, fără un efort special - în condiţii firesti, de armonizare a contrariilor - un plus de cunoaştere. În prezenţa lor are loc un transfer continuu de valori ale culturii materiale şi spirituale a celor două grupuri etnice, care se produce insesizabil, prin acumulări treptate.

- "avantaj cultural datorită informaţiilor multiple, se face simţită apropierea de celălalt" mg. 41 de ani

- "acomodarea lingvistică e grea şi de aici şi relaţiile interumane" r. 31 de ani

www.cimec.ro / www.mncr.ro

- "căsătoria etnic mixtă deschide un alt univers, nu am învățat limba maghiară încă, deci mă simt handicapată; un copil a fost botezat ortodox, celălalt reformat, apoi am gândit că spre maturitate se vor simți deosebiți ca doctrină și l-am rebotezat și pe celălalt" r. 33 de ani

- "în general doar avantaje; așa putem cunoaște și alte culturi și putem dobândi comportamente culturale corecte; descendenții de mici pot cunoaște și pot învăța să gândească și în altă limbă și cultură; dorința oricărei mame este de a-l cunoaște copilul limba maternă; în privința credinței religioase nu cred că e necesar să se impună o credință alteia, iar convertirile nu sunt onorabile" r. 31 de ani

Au fost înțelese și funcțiile externe ale familiei mixte care trebuie exercitate astfel ca să se poată permite încadrarea vieții de familie în ansamblul activităților sociale.

- "între colegi m-am simțit bine, avem prieteni comuni, respectăm cele două tipuri de sărbători; socialmente te poți simți realizat, copiii mei au făcut școala aici în maghiară, dar i-am învățat atât de bine românește încât au intrat imediat la facultate" r. 50 de ani

- "e o experiență interesantă, dacă există bunăvoință, înțelegere, toleranță până la adaptare, apoi urmează câștigul social-economic-cultural al copiilor care cu cât cunosc mai multe - pe mai multe căi - cu atât mai bine" S.Z. mg. 31 de ani

- "deși există rețineri sociale cuplul mixt este privit altfel, uneori chiar admirativ pentru curajul celor care au încercat; în societatea de aici te realizezi însă mai ușor ca maghiar" M. I. mg. 45 de ani

- "ori cunosc engleza ori maghiara, tot un câștig se chiamă; limba țării e româna, apoi vine cea locală, cum e cazul la noi, apoi trebuie o limbă internațională căci nu se știe când ai nevoie și nu e bine să te simți umil" Z.S. r. 31 de ani.

O privire generală asupra declarațiilor subiecților investigați, ne conduce la ideea depășirii homogamiei etnice și religioase dar apropierea de cea socială.

Evidența căsătoriilor religioase, a convertirilor cu această ocazie, sugerează faptul că oamenii pot fi toleranți în credințele lor generale cu privire la acceptabilitatea căsătoriei interetnice și interreligioase, endogamia (rasială), etnică și religioasă continuând să funcționeze doar în calitate de practici culturale menite a îngusta câmpul de eligibilitate a unui partener marital.

Homogamia socială se crede că duce la granițe compatibile pentru că promovează homogamia culturală, similarități între parteneri în termenii valorilor majore de viață, a rolurilor pe care le așteaptă în căsnicie și interesele comune.

Nu putem încheia fără a dezvălui că dincolo de declarațiile celor intervievați, sunt o mulțime de familii etnic mixte ce nu mai acceptă a fi identificate. Unii nu mai sunt dispuși să recunoască tipul de căsătorie contractat, alții se tem pur și simplu să comenteze. Probabil autopercepția lor este negativă din motive sociale (care nu fac obiectul cercetării noastre).

Căsătoriile etnic mixte se pare totuși că nu șterg frontierele etnice și subzistă datorită în parte supunerii cuplurilor neomogene etnic, la regulile hipergamiei din societatea în care trăiesc.

Die ethnischen mischehen und ihre kulturellen dilemmas (Zusammenfassung)

Nach einem theoretischen herangehen in bazug auf die Bedeutungen der ethnischen Mischehen sind einige experimentalla Daten und ihre Interpretationdargestellt, die aus der Untersuchung im Munizipium Sf. Gheorghe hervorgehen.

Als Schleßfolgerung wird eine Würdigung formuliert, nach der es scheint als ob die ethnischen Mischehen die ethnischen Grenzen nicht auslöschen und sie werden teilweise unterhalten dank der nicht homegenen ethnischen Ehepare, von den Regeln der Gesellscaft in der sie leben.

www.cimec.ro / www.mncr.ro